

A vértanúk

Aulich Lajos tábornok (1792–1849): Pozsonyi német polgári családból származott. Katonai pályafutását a császári seregben kezdte fiatalon. Ismerősei világeletemben kemény, szófukar emberként jellemezték, aki a hadsereget tekintette családjának. Soha nem nősült meg. Magyarországon a forradalom hívévé vált. Részt vett a kápolnai és a második komáromi csatában. Kötél általi halálra ítélték

Damjanich János tábornok (1804–1849) Szerb nemzetiségű, vagyontalan családból származott, apja katonatiszt volt. Utolsó előttiként került rá sor a kötél általi halálra szánt kilenc vértanú közt, legendássá vált végső szavai: „Azt gondoltam én leszek az utolsó, mert a csatában mindig az első voltam. Éljen a haza!”

Desseffy Arisztid tábornok (1802–1849) Magyar nemesi családból származott. A napóleoni háborúk után nyugdíjaztatta magát, megnősült, és vidéken gazdálkodásba fogott. Az 1848-as forradalom után ismét szolgálatba lépett, nemzetőr őrnagyként, majd a felsőtiszti hadtest dandárparancsnokává nevezték ki. Kötél általi halálra ítélték. Mivel császári csapatok előtt tette le a fegyvert Haynau az ítéletet később „kegyelemből” golyó általi halálra változtatta.

Kiss Ernő altábornagy (1800–1849) Gazdag, örmény eredetű családban született. Az elsők között kezdi meg a küzdelmet a délvidéki szerb felkelők ellen. Halálos ítéletét kötél általi halálról golyó általi halálra módosították, mert császári csapatok ellen harcoló csapatokat nem vezényelt. Az első lövés a vállába hatolt. Ezután a halálos ítéletet közvetlen közletről hajtották rajta végre.

Knezić Károly tábornok (1808–1849) Édesapja horvát származású, de osztrák szolgálatban álló határőrtiszt, édesanyja a híres Omar pasa leánya volt. A császári hadsereg tagja volt, szolgálatait a magyar seregnek 1848 tavaszán ajánlotta fel. Katonai sikereinek köszönhetően tábornokká nevezték ki. Világosnál tette le a fegyvert. Kötél általi halálra ítélték, negyedik volt a kivégzettek sorában.

Láhner György tábornok (1795–1849) Német polgári családból származott. A szabadságharc elején a szerb felkelők ellen harcolt, szeptembertől a hadügyminisztériumba került, feladata a honvédsereg felfegyverzése és ellátása volt. Nagy ambícióval dolgozott, zseniális szervező volt. Kötél általi halálra ítélték, harmadiknak végezték ki – a születésnapján.

Lázár Vilmos ezredes (1815–1849) Örmény származású vagyontalan magyar nemesi családban született. 1844-ben elhagyta a katonai pályát, és feleségével visszavonult zempléni birtokára gazdálkodni. Az 1848-as események hatására belépett a magyar seregbe. Kiválóan szerepelt a szabadságharc utolsó csatáiban. Augusztus 12-én Bem tábornok ezredessé léptette elő. Noha csak ezredesi rangot viselt, mint önálló hadtestvezénylőt a szabadságharc tábornokaival együtt állították az aradi hadbírótság elé. Mivel a császári csapatok előtt tette le a fegyvert, „kegyelemből” golyó általi halálra ítélték.

Leiningen-Westerburg Károly gróf tábornok (1819–1849) Főúri családból származott, elszegényedett német főnemesi családból. A kivégzése előtti utolsó perceiben a becsületét ért támadásokat verte vissza: „Csak most, későn esett tudomásomra, hogy a hírlapokban felülem azon hír szárnyal, mintha én Buda vára bevételénél az osztrák tiszteket orozva legyilkoltattam volna, nekem most többé lapok útján ezt megcáfolni alkalmam nincs, de itt az utolsó percben, Isten szabad ege alatt, a jelenlevők előtt – midőn mindjárt az Isten ítélőszéke előtt állandok – e felőlem terjesztett hírt ünnepélyesen alacsony rágalomnak nyilvánítom.”

Nagysándor József tábornok (1804–1849) Vagyontalan magyar nemesi családból származott. Katonai szolgálatát a császári hadseregben kezdte, majd nyugállományba vonult. 1848-ban ismét szolgálatba állt a magyar hadseregben. Damjanichcsal együtt részt vett a szolnoki, tápióbicskei, isaszegi és váci csatákban, ekkor tábornokká léptették elő. Kötél általi halálra ítélték.

Poeltenberg Ernő tábornok (1813–1849) Gazdag osztrák szülők gyermekeként született. 1830-ban lépett katonai szolgálatba a császári hadseregbe. 1848 tavaszán helyezték ezredével Magyarországra. Magyarországon a szabadságharc ügyének lelkes hívévé vált. A kápolnai csatában kitüntette magát, tábornokká nevezték ki. Görgey bizalmasaként ő közvetített a tárgyalásokon a cári seregekkel a fegyverletételről. Ezután fogták el az osztrák hatóságok. Kötél általi halálra ítélték, elsőként végezték ki. A bitófa alatt így szólt: "Szép deputáció megy Istenhez a magyarok ügyében reprezentálni!"

Schweidel József tábornok (1796–1849) Vagyontalan német polgári család tagja. Az 1848-as forradalom kitörésekor hazavezette Bécsből az ezredét. Gyorsan érvényesült, miután kitűnt bátorságával a pákozdi és schwechati ütközetben. Ő volt az egyetlen, akit az aradi vészbíróság kegyelemre javasolt Haynaunak, ő azonban ezt elutasította, és kötél általi halálra ítélte, majd „kegyelemből” az ítéletet golyó általi halálra változtatta.

Török Ignác tábornok (1795–1849) Kisbirtokos magyar nemesi családból származott. A bécsi hadmérnöki akadémián végzett. 1848-1849 telén Komáromban szolgált, a vár erősítését, kiépítését szervezte meg. Ekkor tábornokká nevezték ki. Júniusban a felszabadított Budára rendelték, hogy a Hentzi által épített budai erősítések lerombolását vezesse, majd Szegedre, hogy a Tisza jobb partján sáncokat emeljen. Kötél általi halálra ítélték.

Vécsey Károly gróf tábornok (1807–1849) Főnemesi származású. Nővére udvarhölgyként Ferenc József egyik nevelője volt. 1848 májusától a Délvidéken részt vett a szerbek elleni harcokban. 1849 áprilisától Arad és Temesvár bevétele volt a feladata. Az aradi vár védőit a vár kiéheztetésével megadásra készítette, de Temesvárt nem sikerült elfoglalnia. A világosi fegyverletétel hírére a cári csapatok előtt kapitulált. Aradon kötél általi halálra ítélték, a kilencedik volt a sorban.

A kivégzésük

Az aradi vértanúkat Schwarzenberg miniszterelnök utasítására, Ferenc József jóváhagyásával hadbírószág elé állították és halálra ítélték. Az ítéleteket Haynauhoz, Magyarország teljhatalmú kormányzójához kellett fölterjeszteni megerősítésre. Az aradi foglyok október 4-ig reménykedtek, mert október 4-e, az uralkodó névnapja, lehet, hogy amnesztiát hirdet. De minden remény szertefoszlott ezen a napon, mert amnesztia helyett Haynau végzése érkezett meg Aradra. Másnap reggel hét órakor Ernst hadbíró felsorakoztatta a tábormokokat, s kihirdette az ítéleteket. Ezután megbilincseltek, majd visszavezették őket a cellájukba, megtagadva tőlük azt a kérést, hogy együtt tölthessék az utolsó napot. Valamennyiüket kötél általi halálra ítélték. Desseffy Arisztid, Kiss Ernő, Lázár Vilmos és Schweidel József ítéletét Haynau „kegyelemből” golyó általi halálra változtatta. A 13-ak ítéletét október 6-án – szándékosan a bécsi forradalom és Latour császári hadügyminiszter meggyilkolásának első évfordulóján – hajtották végre.

Fél hatkor először a golyó általi halálra ítélteteket - Schweidel Józsefet, Kiss Ernőt, Desseffy Arisztidet és Lázár Vilmost - vezették a kirendelt katonaság közé. 12 katona állt fel velük szemben töltött fegyverrel, majd midőn a parancsnokuk kardjával intett, a lövések eldőrdültek, Kiss Ernő kivételével mindhárman élettelenül buktak a földre. Kiss Ernőt csak a vállán érte a golyó, ezért három katona közvetlenül elé állt, s leadták a halálos lövést. Ezután következtek az akasztófára ítélt tábormokok a következő sorrendben: Poeltenberg Ernő, Török Ignác, Lahner György, Knezich Károly, Nagy-Sándor József, Leiningen-Westerburg Károly, Aulich Lajos, Damjanich János és Vécsey Károly. Vécsey Károlynak végig kellett néznie társai kivégzését. Sorra búcsúztak el egymástól, Vécseynek már nem volt kitől búcsút vennie, ő Damjanich holttestéhez lépett, és bár nem szívlelték egymást, most megcsókolta Damjanich kezét.

A holttesteket Ernst törzshadbíró felsőbb parancsra elrettentésül az akasztófákon hagyatta, és közszemlére tétette. E rosszindulatú intézkedés elhibázott volta már délre kiderült: az aradi nép és a környező falvak lakossága zarándokmenetben vonult el a holttestek előtt, ezrek és ezrek hangosan imádkoztak. Arad valamennyi templomában megkondultak a harangok. A kivézényelt katonák nem tudták hazaterelni a tömeget, az még sötétedés után is a kivégzés helyén szorongott.

Ugyanezen a napon végezték ki Pesten az Újépületben gróf Batthyány Lajos volt miniszterelnököt.

Damjanich imája kivégzése előtt (1849. október 6-ára virradóra)

„Ima kivégeztetésem előtt, 1849. október 5-ről 6-ra virradóra.

Mindenség ura! Hozzád fohászokodom! [...] adj erőt továbbra is, hogy a kemény próbát: a becstelen, gyalázatos halált erősen és férfiasan állhassam ki. [...] Oltalmazd meg, Mindenható, az én különben is szerencsétlen hazámat a további veszedelemtől! Hajlítsd az uralkodó szívét kegyességre a hátramaradó bajtársak iránt, és vezérelj akaratát a népek javára! [...] Áldd meg Aradot! Áldd meg a szegény, szerencsétlenségbe süllyedt Magyarországot!

Te ismered, ó, Uram, az én szívemet, és egyetlen lépésem sem ismeretlen előtted: azok szerint ítélj fölöttem kegyesen, s engedj a túlvilágon kegyes elfogadást találnom.

Ámen."

Ünnepi műsor az 1849. október 6-án kivégzett Batthyány Lajos és a 13, Aradon kivégzett honvédtábornok tiszteletére; 1999. október 6.

„A megállapított egyezményhez képest a várat és a várost az előbbi helyőrségnek még a mai nap folyamán a legutolsó emberig el kell hagynia. Mindazon egyének tehát, akik ez egyezmény ellenére a kikötött huszonnégy órán túl tartózkodnak e helyen, elfogatván, tekintet nélkül eddigi rangjukra, a császári és királyi hadseregbe közlegényekül fognak besoroztatni.”

Így szól Gróf Nobili császári és királyi altábornagy és ideiglenes komáromi várparancsnok kiáltványa 1849. október 5-én. A komáromi vár elestével a csaták zaját felváltotta a temetők csendje. Egy nappal később megkezdődtek a kivégzések Aradon; Pesten kivégezték Batthyány Lajost, az első felelős magyar kormány miniszterelnökét, s nem ők voltak az utolsó áldozatai az elkövetkező rémuralomnak.

Azon október 6-a óta eltelt kerekén 150 év. Kossuthék még fegyveres felkelést szerveztek, Deákék a passzív ellenállást választották. 1867-ben kiegyezett a két fél, Ferenc József fejére törvényesen is felkerült a magyar korona – annak a Ferenc Józsefnek a fejére, aki haláláig őrizte hálósobájában az aradi tábornokok kivégzését ábrázoló festményt.

Elmúltak a dualizmus évei is, elmúlt az első világháború, Trianon, a Horthy-korszak, még egy világháború, majd a kommunista időszak máig sok kérdést felvető 40 éve -- s a magyar történet oly sok szenvedése beomló földként rakódik a múlt századi szabadságharcra.

1848. március 15-e az első nap a magyar történelemben, aminek eseményeit a szó szoros értelmében percről percre ismerjük. De a történészekon kívül ki számlálja már e percekét? Lelkesedünk március 15-éért, de sokat nem foglalkozunk vele. Az ünnepet mostanában minden politikai erő saját maga népszerűsítésére használja fel, kimondatlanul is '48 örökösének kiáltva ki magát. Az egyszerű emberre pedig hatnak a nagy szavak

Manapság mindennap látunk halált a televízióban, belefásulunk a látványba, de igazi halállal ritkán találkozunk. S mikor elképzelik helyettünk, hogyan lehet kiirtani felettébb egyszerűen egész hadseregeket, felrobbantani gyárakat, mindent túlélni – elfeledkezünk saját múltunkról, saját magunkról.

Mi, akik büszkeségünkben nem koccintunk a sörrel, össze tudjuk-e számlálni a 13 kivégzett tábornok nevét? S tudjuk-e, hogy szegény Batthyányt hol lövették agyon, s hol nyugszanak az elesettek? És hogy kik voltak ők valójában?

Gróf Batthyány Lajos

Főúri nagybirtokos család sarja, mégis élénken bekapcsolódik a reformkori közéletbe az 1840-es években. A forradalom győzelme után a megalakuló első felelős magyar kormány miniszterelnöke. Minden tettének háttere a hazájához és az uralkodóhoz fűződő kettős hűség. Ő állítja fel a nemzetőrséget, a későbbi magyar hadsereg alapját. 1848 szeptemberében, mikor Jozsef Jellasics horvát bán az uralkodó biztatására betör hazánkba, s Batthyány úgy látja: Magyarország és Bécs útjai elválnak, lemond. István nádor még aznap újra kinevezi, de Batthyány csak azzal a feltétellel vállalja el újra a tisztséget, ha az uralkodó visszarendeli Jellasicsot. V. Ferdinánd azonban érvényteleníti Batthyány miniszterelnöki megbízását, és Philipp Lamberg grófot nevezi ki a Magyarországon levő hadak főparancsnokává. Batthyány tárgyalni próbál Lamberggel, de hiába. Lamberg 1848. szeptember 28-án Pesten felkoncolják. Batthyány Bécsbe utazik, és lemond.

Ezután részt vesz a magyar országgyűlés munkájában, békíteni igyekszik Bécs és Magyarország közt. 1849. január 8-án a bevonuló Windisch-Graetz tábornagy Pesten elfoghatja. A szabadságharc idején Buda, Pozsony, Ljubljana és Olmütz börtöneit járja végig. 1849. október 6-án őt is kivégzik, Pesten. Miért?

Dessewffy Arisztid.

A téli hadjárat idején a visszavonuló Görgei alatt harcolja végig a Felvidéket Pozsonytól Kassáig. 1849 nyarán az északról betörő cári csapatok elleni küzdelmek hőse, tábornoki kinevezést kap. Július 5-én feleségül veszi Színyei Merse Emmát, de az esküvő után azonnal siet vissza a harctérre.

A török határtól 30 km-re döntött úgy, hogy mégis megadja magát – éppen felesége beszélte rá, mert az osztrák fél részéről Lichtenstein altábornagy kegyelmet ígért neki. A családi hagyomány úgy tudja, a börtönből számos szép szerelmes levelet írt feleségének, de elpusztult vagy lappang mindahány. A kivégzés előtti utolsó éjszakát jóízű alvással töltötte; abban az önfeledt álomban, amely csupán a gyermekek és a tiszta lelkiismeretű emberek sajátja. 47 éves volt.

Lázár Vilmos.

A szabadságharc idején előbb utásztisztként szolgált, majd a 9. hadosztály 2. huszárdandárjának parancsnoka lett. Ezredesi kinevezését a temesvári csatavesztés után Bem tábornoktól kapta. Erdély felé visszavonulva próbált kapcsolatot teremteni József Wysocki lengyel tábornokkal, de kénytelen volt az osztrákok előtt megadni magát, és letenni a fegyvert.

Az utolsó napig bízott a felmentő ítéletben. Még október 5-én, az ítélet hallatán is csalja magát és szeretteit egy ideig a reménnyel, hogy próba csupán a kivégzési parancs. Utolsó sorai feleségéhez azonban már a végzettel büszkén szembenéző férfi búcsúzása:

„Én nem akarom átkozni a végzést, nem senkit; én boldogító szerelmedben öt évet és majd két hónapot éltem, és ezen idő vigaszul szolgál, hogy már el kell hagyni e földi pályát. – Adj gyermekeink mindegyikének, ha kilép a világba, egy emléket tőlem – élő jeléül annak, hogy az, aki becsületesen és tisztán élte egész életét – nyugodtan bír meghalni, ha ártatlanul is, mint én. Kedves Marim, képzeletemben ölellek és szorítlak ezen az utolsó perccenig érted dobogó szerelmes szívemhez ... A papnak adtam egy aranyat misére. Isten veled!”

34 éves volt.

Schweidel József

19 évesen jelentkezett huszárnak Napóleon ellen. Amikor 1848 tavaszán a magyar kormány Bécsből hazarendelte a 4. Sándor huszárezredet, ahol ő őrnagyként szolgált, az ezredparancsnok megtagadta a parancsot. Az ezredparancsnokságot ekkor átvéve, Schweidel József vezette haza a 4. Sándor huszárezredet Magyarországra. Schwechatnál kitűnt bátorságával, de utána, betegség miatt hosszú tétlenségre kényszerült.

Nem volt hajlandó Kossuthnal menekülni, Görgőihez csatlakozott, és az oroszok előtt tette le a fegyvert. Szinte végig bízott az uralkodó könyörületességében. „Valóban nem adnának kegyelmet nekünk?” – olvashatjuk aradi naplójának befejező lapjain. Csupán feljegyzései legutolsó mondatában néz szembe a tragédia bizonyosságával:

„Ezt a három ív papírt, amelyen hűségesen megírtam aradi fogságomat, adják át feleségemnek, Domicának, ha bele nem pusztul bánatába.” Utolsó napjaiban A három testőrt olvasta.

Kiss Ernő

Temesváron született dúsgazdag magyar-örmény család gyermekeként, 1848-ban a 2. Hannover huszárezred parancsnoka. A szerb felkelők elleni harcban tüntette ki magát a bánsági hadtest parancsnokaként. Vagyonából rengeteget áldozott a hadsereg költségeire. Vádiratában ez áll:

„A hozzá érkezett felszólítás ellenére ... a fölkelő sereg soraiban maradt, a fölkelő kormánytól tábornokká, majd altábornaggyá való kinevezését ... elfogadta, ... és megtartotta a fölkelő kormány érdekében még akkor is, amikor a debreceni országgyűlés Kossuth Lajos indítványára ez év április 14-én kimondotta Magyarország elszakadását a monarchiától, és a legfelső uralkodó családot trónvesztettnek nyilvánította. Ezért tehát Kiss Ernőt felségárulás vétké miatt a haditörvényszék ... ezredesi rangjától, rendjeleitől és mindennemű, bárhol található ingó vagy ingatlan vagyonától való megfosztás mellett, lőpor és golyó általi halálra ítélte.”

Pedig Világos után elmenekülhetett volna. Mégsem tette, mert szentül hitt saját ártatlanságában.

„Ti tudjátok, mégpedig a legjobban – írta – milyen híve voltam én az ausztriai háznak – és ilyenek is halok meg --, mert én Magyarországot is azért szolgáltam, hogy Ausztriának javára lehessenek.”

Poeltenberg Ernő

Gazdag bécsi ügyvéd gyermeke, magyarul mindvégig nem tanul meg. Kitünteti magát a kápolnai és a hatvani csatában, de legszebb sikerét a szabadságharc végén aratja. Győr alól az Alföldre a többszörös túlerőben levő ellenséggel folyamatosan harcolva vonul vissza úgy, hogy míg a másik oldalon jelentékeny veszteségeket okoz, saját kis csapata harcképességét megtartva csatlakozik a magyar főerőkhöz. Az oroszok előtti fegyverletétel egyik legbuzgóbb híve.

Halála előtt leginkább családjá, gyermekei sorsa aggasztotta. Utolsó levelében őket ajánlja apja oltalmába.

„Isten a tanúm, majd megszakad a szívem, amikor ezt a szomorú, rettenetes hírt közlöm: mire ezeket a sorokat megkapja, már nem leszek. Tíz perccel ezelőtt halálra ítélték ... Szerencsétlen sorsomra való tekintettel, bocsássa meg, drága apám, ami fájdalmat okoztam magának életemben ... Jó apám, utolsó kérésem, legyen vigaszom ebben a szomorú búcsúórában, hogy ne hagyja el angyali jószágú feleségemet és gyermekeimet. Ha tudok, írok még drága szeretteimnek. Isten vigasztalja meg őket, és törölje ki szívükből emlékem keserűségét.”

Török Ignác

1848-ban alezredesként került Komárom várába erődítési igazgatónak. 1849 tavaszán a magyar várak műszaki vezetője. Július végén, a bukás előtt nem sokkal Szeged megerősítését irányította. „Amennyire lehet, ezen 80-100.000 emberre kiszámított sánczokat rendezni fogjuk, de ha megbukunk, felakasztanak.” - mondta ekkoriban.

Török Ignác mérnöki tehetségének egyik fényes bizonyítéka a komáromi vár, melyet Klapka György két hónapig tudott tartani a világségi fegyverletétel után is, és akkor is csak megegyezéssel adta meg magát.

A kivégzés előtti éjszakán a magányos, idős férfi szeretett hivatása klasszikusát, Sébastien la Prêtre de Vauban marsall egyik erődítési szakkönyvét olvassatta.

Láhner György

1848. október 5-én a Hadügyminisztériumban a hadfelszerelés vezetője lett. Ő irányította a Pesten működő fegyvergyárat. Páratlan szervezőképességét számok is bizonyítják: 1848. szeptember közepén még csak 20-25.000 katonája volt a szabadságharcnak, december közepére már 80.000 gyalogos, 8000 huszár, 3000 tüzér és 32 tüzérségi üteg. Mind teljesen ellátva fegyverrel, ruházattal. 1849 januárjában, mikor Windischgraetz bevonult Pestre, Láhnernek szinte lehetetlen feladatot kellett megoldania: Kossuth január 12-én elrendelte a fegyvergyár Nagyváradra menekítését, az embertelen hidegben, a kor közlekedési viszonyai közt, több, mint 200 km-rel keletre. A gyár már január 20-án Nagyváradon gyártotta a fegyvereket. Ekkor nevezték ki Lahnert tábornokká.

A férjétől zokogva távozó Damjanichné még látta, miképp tartotta utoljára karjában Láhner György a feleségét és ötéves kislányát. Este, mikor neje eltávozott tőle, elővette fuvoláját, s Lammermoori Lucia híres hattyúdalát játszotta el rajta búcsúzóul.

Knezić Károly

Damjanich alatt szolgált. Egyik legemlékezetesebb haditette a tápióbicskei híd visszafoglalása volt. Büttner Emil levelének részlete a tápióbicskei csatáról: „És csak képzeljék, Damjanics serege, mely leginkább azért küldték előre, hogy visszavonulásunkban, amennyire lehet, fedezzen, az ellenséget megverték. Dühösen rohantak ők a minket üldöző és már a hídon is átnyomult és [a] most bámulni eleget nem győző ellenségre. Azt a hídon újra keresztülvervén az elvett 9 ágyú helyett 26-ot foglaltak el, csak egy lövésre 12 veressapkás lövetett le a Tápió hídján egy gránát által ...”

Az ellenség első sorozata iszonyú irtást végzett a vörössípkások között. A második sorozat szintén sokukat megölte, de ők csak nyomultak előre. Harmadik sorozat nem volt. Az ellenség egyszerűen elfelejtett löni, csak nézte a halálmegvető honvédeket.

Hadsegéde – aki még Sarkadon, az orosz fogságban is mellette maradt – így emlékszik vissza rá:

„Többször esdve kértem Knézicset, hogy meneküljünk, de mindannyiszor ezt a feleletet kaptam: >Nem hagyhatom el jó honvédeimet. Mindig hívek voltak; én, a vezérük is a halálig hívük lesznek hát.< s valahányszor ilyeneket mondott, szemüvege alól eleven szép szemeiből mindig nagy könnycseppek estek le hollófekete szakállára.”

41 éves volt. Felesége a tragédiát követően megőrült, és meghalt. Az árván maradt Knezich gyerekeket Bartakovics Béla egri érsek nevelte fel.

Nagysándor József

1847-ben nyugdíjazását kérte, de a forradalom után azonnal szolgálatra jelentkezett. Először a Pest vármegyei lovas nemzetőrség parancsnoka, de aztán végigharcolja a szabadságharc szinte minden nagy csatáját: ott van a Délvidéken, végig a tavaszi hadjáratban. Buda visszafoglalásánál katonáival a Gellérthegy felől támadt, s elsőként tört be a várba. Ekkor jelentette Görgeinek:

„Ha isten is úgy akarja, tartani fogjuk magunkat a várban, amelynek egy részét, az ólak tájékán, kilenc zászlóalj hadtestemből már elfoglalva tartja. Honvédeim úgy küzdenek, mint az oroszlánok!”

Mennyasszonyához írt búcsúlevelében nem csak tőle, az élettől vett végső búcsút:

„Most, hogy leszámoltam végképp a világgal, fájdalmasan ugyan, de nyugodtan nézek szembe sorsom jövőjével alakulásával, s mindazzal, mi még történhetik velem – immár elvesztettem minden reményem – mindent elvesztettem, csak irántad való végtelen, határtalan szeretetemet nem – ez a legmélyebb, legszentebb érzés, amit valaha éreztem, és ez el fog kísérni a sírba – az emlék, az irántad érzett rajongás lesz egy jobb, örökké tartó jövődbe vetett végső vigaszom, melyet már nem felhősítenek el földi dolgok ... Emlékül küldök egy hajfűrtöt – Isten veled, Emmám!”

Leiningen - Westerburg Károly

Előkelő, de elszegényedett hesseni grófi család sarja. 1844-ben megnősül, felesége magyarországi birtokára vonul gazdálkodni. 1848-ban csatlakozik a szabadságharchoz. Magyarul alig tud, de katonái rajonganak a finomlelkű parancsnokért. Gyöngyösi bevonulása alkalmával teleszórják virággal.

„Nem tudom, miért szerettek annyira katonáim, talán érezhették, hogy én is nagyon szeretem őket... Gyakran magam is elbámultam zagyva beszédem hatásán. De a gyöngyösi utcai jelenetet sohasem felejttem el.”

„Most, ebben a komor órában, amikor minden földi dolog teljes múlandóságában áll előttem – írta feleségének szóló búcsúlevelében – , amikor mintegy feltárul a múlt, minden emlék megrohan és nehezzé teszi a válást. Tudom, hogy vérezni fog a szíved; de a gyerekek iránti kötelességeid érzete meg fogja enyhíteni a fájdalmadat ... A gyerekek még meg vannak kímélve a fájdalomtól, és ez jól van így, ők a te szavaidból fogják megismerni apjukat, s ki mondhatná meg nekik jobban, mint te, hogy apjuk, bár az emberi törvények elítélték, szívében becsületes ember volt, aki meggyőződéséért halt meg.”

30 éves volt.

Aulich Lajos

Az 55 éves katonatiszt Görgei alatt harcolta végig a Felvidéket a téli hadjáratban. '49 tavaszán az isaszegi győzelem egyik hőse. Huszárjaival ő vonult be elsőként a császáriak által kiürített Pestre. Ő volt a szabadságharc utolsó hadügyminisztere. A parancsteljesítés megszállója volt, s azt katonáitól is elvárta.

Aulich tábornok fogságáról, utolsó napjairól keveset tudunk, búcsúleveleit, ha írt egyáltalán, nem ismerjük. Magányosan élt, asszony, gyermek nem sírt utána. Szerényen élt, szerényen is halt meg. Sorsa annak is értékörző szimbóluma, hogy a magyarországi németek legjobbjai megértették, velük és őértük is zajlott a küzdelem.

Damjanich János

A szekrény nagyságú parancsnok a szabadságharc legnépszerűbb tábornoka volt. 1804. december 8-án született egy Temes vármegyei szerb határőr családban. Apja őrnagy volt, fiát is katonának szánta. 1848 májusában Mészáros Lázár hazahívta Itáliából, ekkor nevezte ki őt a debreceni 3. honvédszászlóalj vezetésével, akiket hamarosan csak mint a „vörössipkásokat” emlegettek. A tavaszi hadjárat legjelentősebb csatái az ő nevéhez kapcsolódnak. Ha Damjanich nem lett volna, tavaszi hadjárat sem lett volna.

Pedig nem a harctéren képzelte el hátralevő napjait. Egyszer ezt mondta egyik fiatal őrnagyának:

„... ha tisztába jövünk a némettel, akkor ne keress engem a seregnél, hanem gyere le Magyarádra. Ott meglátsz egy vén rácot, aki kapálja a szőlő tövét, s issza a tavalyi levét, az én leszek. Ha pedig tisztába nem jövünk a némettel, akkor se keress engem a seregnél, mert én ugyan koronás fő alatt nem szolgállok.”

Április 28-án, mikor új fogatát próbálta ki, lovai megbokrosodtak, a kocsi felborult, s Damjanich bokáját törte. Az aradi börtönben sokat szenved nem gyógyuló sebeivel, mankón jár. Olvasnivalót kér, francia szótárt, és sok vörösbort, mert azzal vesztegeti Alois Urticka főporkolábot. Örül a ritkán élvezett napsütésnek, bízik a kegyelemben, s gyöngéd szavakkal nyugtatja aggódó asszonyát.

Leiningenhez intézett szavaival búcsúzott az élettől:

„Amit Isten ad, kedves öregem, el kell viselnünk, mint oly sok háborús veszedelmet; keményen és félelem nélkül nézzünk szemébe a kaszásnak és próbált férfiként álljuk ki azt, amit ránk mértek. Vigasztaljon Isten, jó barátom, mennyire szeretnék látni!”

Népszerűségére jellemző, hogy mikor egy parasztembert megkérdeztek a szabadságharc után jopár évvel, hogy ki volt Damjanich, így válaszolt: „Hát ő volt az aradi 13.”

Vécsey Károly

1848 nyarán tűnt föl először a délvidéki szerb felkelés elleni harcban. A tavaszi hadjárat idején a szolnoki győzelem egyik hőse. 1849 júliusában ostrommal beveszi az aradi várat. Haynau ezért büntette őt azzal, hogy utolsóként végeztette ki.

A börtönben ő is sokat olvasott. Az utolsó nap hajnalán feleségétől vett végső búcsút:

„Drága, imádott Linám! Szeretett, erényes, legkedvesebb feleségem! Látom, ez életem utolsó pillanata – meg kell halnom, tehát még egyszer Isten veled. Óvjon Isten, vezessen minden lépésedben – utolsó leheletem, Lina, hogy odaát, egy jobb életben bizonyosan újra egyesülünk. Isten veled, jó lélek; és bocsáss meg mindazért a fájdalomért, amit talán akaratlanul is okoztam neked; csókollak, csókolom kedves leányomat – leányodat – Gizellát. Isten veled. – Szerencsétlen Károlyod.”

Október 6-án szürkületkor elővezették Kiss Ernőt, Schweidel Józsefet, Dessweffy Arisztidet és Lázár Vilmost. Kisst és Schweidelt azért nem akasztófával büntették, mert ők nem voltak harcoló csapatok parancsnokai, Dessewffynek és Lázárnak pedig „jutalma” volt ez, amiért császári, és nem cári tábornok előtt tették le a fegyvert. Schweidel kezében kis feszületet tartott. Kérte, hogy halála után fiának juttassák el a véres keresztet.

Felsorakozott a 16 kivégző katona.

Kiss Ernő honvéd altábornagy ekkor így kiáltott fel:

„Szegény hazám! Isten büntesse meg hóhérait!”

Ebben a percben eldőrdült a sortűz. Három tábornok holtan hanyatlott le, Kiss Ernőt azonban nem érte halálos golyó. Ekkor saját maga vezényelt újra tüzet a tanácstalan kivégzőosztagnak, vagy erre nem jutott ideje? Egy tiszt lépett oda hozzá, vagy három közkatona? A beszámolók eltérnek ezen a ponton. Lehetséges, hogy senki nem emlékezett erre a kivégzés után?

Ezután vezették az akasztófákhoz a többi tábornokot.

Leiningen honvéd tábornoki egyenruhában volt – megvesztegette őret, hogy ne vegye el tőle --, a többiek feketében és fehér ingben. Az akasztófákat egy épülő aradi ház gerendái közül rekvirálták el, e gerendákat ásták sebtében a földbe. Most ott állt a földbe ásva kilenc cölöp, tetejükbe szöveget vertek, hogy legyen mihez erősíteni a kötelet. A hóhér elégedetlen volt a gerendákkal: veszélyeztették a szakszerű kivégzést.

Elsőnek Poeltenberg Ernőt akasztották fel. Az akasztófa alá menet, Poeltenberg valamennyi társával kezet szorított, és megcsókolta őket.

Másodiknak Török Ignác következett. Ő is elbúcsúzott társaitól. Aztán Lahner, Knezich, Nagysándor József; Nagysándor ezt kiáltotta, abban a pillanatban, amikor a kötelet nyakára tették: „Éljen a haza!”

Hatodiknak Leiningent akasztották. Ő rövid beszédben tiltakozott egyes német nyelvű lapok ellene felhozott vádjaival szemben, akik azt írták róla, hogy Buda bevételénél osztrák tisztet orvul megölettek. Majd az akasztófa alá lépve így szólt:

„Isten veletek, bajtársak. Nemsokára más, igazabb bíró előtt fogunk állani!”

Aulich Lajos, majd Damjanich János következett. Damjanich felakasztott testét nem mozgatta ide-oda az őszi szél, mint a többiekét, feje sem billent úgy előre. Damjanich lába ugyanis leért a földre, a tábornok hat láb magas volt. A hóhérségek ekkor nekiestek törött lábának, megpróbálták behajlítani, míg Franz Bott, a hóhér, létrára kapaszkodva megfojtotta Damjanichot.

Utoljára Vécsey Károly került sorra. Az a Vécsey, akit családja se siratott; akinek apja azt üzent: örvend, hogy fiát kivégzik, megérdemli, miért merészelt a császár ellen lázadni; az a Vécsey, aki 1849 januárjában indulatosan összeszólkkozott Damjanichcsal, és emiatt hónapokig nem is köszöntek egymásnak. Most odalépett hajdani katonabajtársa és haragosa holttestéhez, letérdelt, és kezet csókolt a halottnak: magyar nemes a félparaszt szerb katonának.

A holttesteket Ernst törzshadbíró felsőbb parancsra elrettentésül az akasztófákon hagyatta, és közszemlére tétette. E rosszindulatú intézkedés elhibázott volta már délre kiderült: az aradi nép és a környező falvak lakossága zarándokmenetben vonult el a holttestek előtt, ezrek és ezrek hangosan imádkoztak. Arad valamennyi templomában megkondultak a harangok. A

kivezényelt katonák nem tudták hazaterelni a tömeget, az még sötétedés után is a kivégzés helyén szorongott.

Rövid szünet.

Damjanich utolsó imája október 6-án hajnalban:

„Mindenség Ura! Hozzád fohászkodom! Te erősítettél engem a nőmtől való elválás borzalmas óráiban, adj erőt továbbra is, hogy a kemény próbát: a becstelen, gyalázatos halált erősen és férfiasan állhassam ki. Hallgasd meg, ó, Legfőbb Jó, vágyteli kérésemet! Te vezettél, Atyám, a csatákban és ütközetekben – Te engedted, hogy azokat kiállhassam, és a Te védelmező karod segített némely kétes küzdelemből sértetlenül kilábolni – dicsértessék a Te neved mindörökké!

Oltalmazd meg, Mindenható, az én különben is szerencsétlen hazámat a további veszedelemtől! Hajlítsad az uralkodó szívét kegyességre a hátramaradó bajtársak iránt, és vezérelj akaratát a népek javára! Adj erőt, ó Atyám, az én szegény Emiliámnak, hogy beválthassa nékem adott ígéretét: hogy sorsát hitének erejével fogja viselni.

Áldd meg Aradot! Áldd meg a szegény, szerencsétlenségbe süllyedt Magyarországot! Te ismered. ó Uram, az én szívemet, és egyetlen lépésem sem ismeretlen előtted: azok szerint ítélj fölöttem kegyesen, s engedj a túlvilágon kegyes elfogadást találnom. Ámen.”

Szünet, fények fel.

Részlet a Népszabadság 1999. évi szeptember 24-i , pénteki számából:

„A román kormány csütörtöki ülésén elvi döntés született arról, hogy Aradon létrehozzák a magyar-román történelmi megbékélésnek szentelt emlékparkot – közölte Markó Béla, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség elnöke az MTI tudósítójával.

Markó elmondta, hogy az emlékpark helye az 1848-49-es forradalom és szabadságharc kivégzett tábornokainak emelt obeliszk környéke lesz ...

Adriana Saftoiu, a román kormány szóvivője az MTI érdeklődésére nem erősítette meg az RMDSZ szövetségi elnökének tájékoztatását. Mint elmondta, a kormány ülésén semmilyen végső döntés nem született az emlékparkról.

A kérdésben Vlad Rosca, a helyi közigazgatás felügyeletéért felelős államtitkár adott tájékoztatást. Rosca egyebek közt elmondta azt is, hogy az aradi prefektus számos kifogást emelt a kormány elképzeléseivel szemben.”

Közös ima.

Felhasznált irodalom

Klapka György: Emlékeimből. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1986

Batthyány és az aradi tizenhárom. A Magyar Nemzeti Múzeum és a Népművelési Propaganda Iroda közös kiadványa. Összeállította Temesváry Ferenc. Budapest, 1983

Csorba László: A tizenhárom aradi vértanú. Franklin Nyomda, Budapest, 1989

Ordas Iván: Az aradi tizenhárom. Mora Ferenc Könyvkiadó, Budapest-Dabas, 1988

„Csata mezejéről írom pár soraim” (Büttner Emil levelei az 1848/49-es szabadságharcból). Gondolat-Madách, Bratislava, 1989

Nemeskürty István: „Kik érted haltak, szent világszabadság!” A negyvennyolcas honvéd hadsereg katonaforradalmái. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1979

Dr. Dörnyei László - Dr. Kővágó Sarolta: A magyar történelem nagy alakjai. 8. rész. Reflektor Kiadó, 1987